

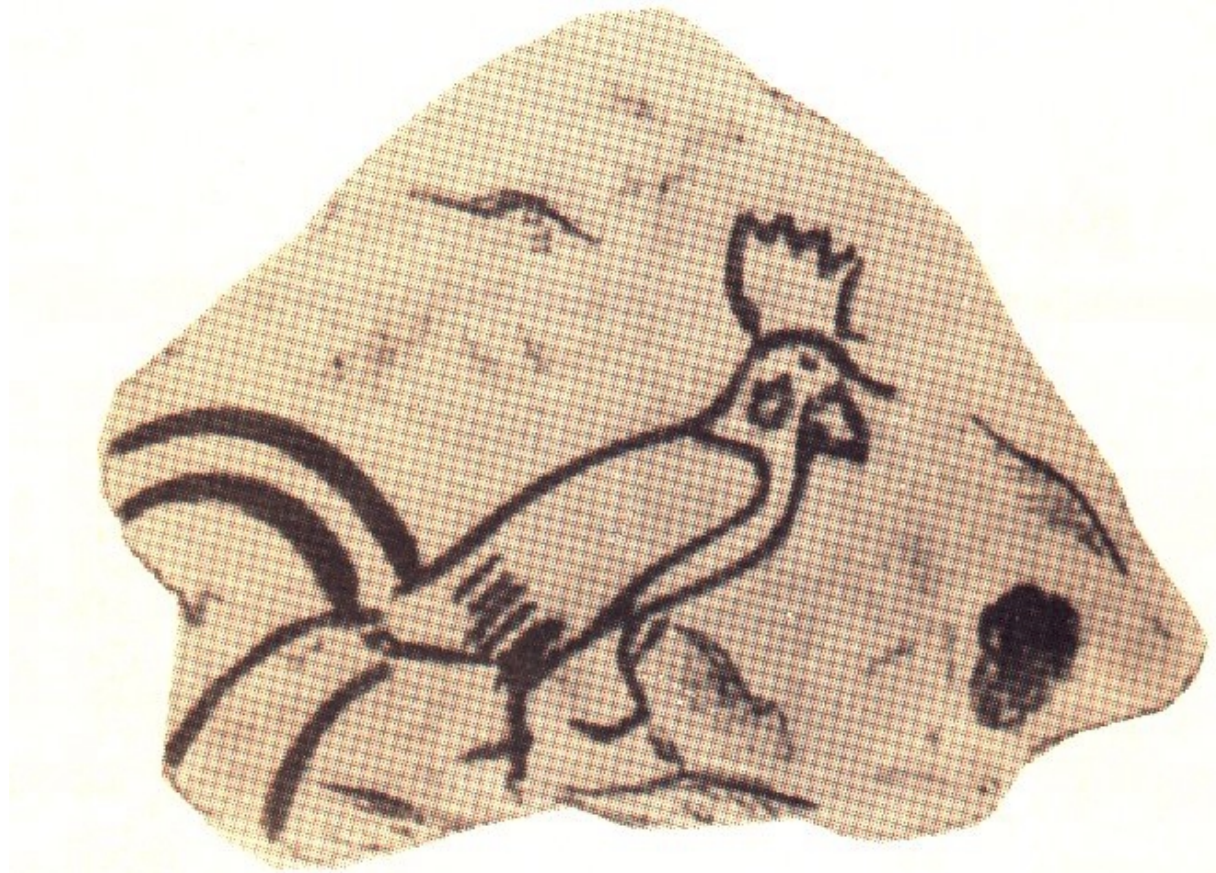
Wilde kamhoenders zijn geen legkippen!

Deze titel lijkt wel een slogan. Het is echter de hoogste tijd om een aantal misverstanden omtrent de wilde voorouders van onze kippen uit de weg te ruimen.

Weinig mensen realiseren zich hoe belangrijk die ene vogelsoort, de kip, voor de culturele en economische ontwikkeling van de mensheid geweest is en nog altijd is.

Wanneer de kip voor de eerste keer gedomesticeerd werd is moeilijk te achterhalen.

Heel vaak wordt de oude cultuur uit de Indusvallei als de bakermat van de kip aangenomen, maar anderen betwisten dat en zoeken de oorsprong liever in Thailand of Birma. Zeker is dat de dieren reeds duizenden jaren geleden door de Chinezen gehouden werden en dat er in de vallei van de koningen te Luxor in Egypte een afbeelding van een kip te zien is die bijna drieduizend vijfhonderd jaar oud is.

Tekening van een haan afkomstig van 'De Vallei der Koningen' te Luxor (Egypte). Ze dateert van de achttiende dynastie (1424 - 1123 voor Christus).

Een aantal bijzondere kwaliteiten, zoals de eierleg, het smakelijke vlees, de broedgewoonten en broedzorg, de vechtlust en de ontelbare mutaties, die de liefhebbers hebben toegelaten een onwaarschijnlijk aantal vormen en kleuren te fokken, zijn maar enkele verklaringen voor dit aloude bondgenootschap tussen mens en kip.

Hoe variabel onze moderne kippenrassen ook zijn, alle vormen stammen uiteindelijk af van één wilde fazantensoort: het rode kamhoen (*Gallus gallus ssp*) dat tot nu toe nog steeds in wilde staat wordt aangetroffen in heel wat Aziatische landen, van India tot in China en zuidwaarts tot op Java. Ook deze soort wordt echter bedreigd door het oprukken van de mens en het hieraan gekoppelde verdwijnen van de natuurlijke biotopen, net zoals dat voor de meeste andere fazantensoorten het geval is. Een bijkomend probleem dat in het wild enkel voor het rode kamhoen bestaat, is het feit dat met de mens ook de gedomesticeerde kippen zich verder en verder verspreiden. Het gevaar is dus zeker niet denkbeeldig dat na verloop van tijd, heel wat wilde populaties door kruisingen met hun tamme nazaten, als 't ware genetisch besmet zouden raken, waarbij hun natuurlijke biologische eigenschappen zouden kunnen verdwijnen. Het conserveren van natuurzuivere stammen, zowel in het wild als in beschermd milieu, lijkt dus zondermeer een dwingende noodzaak.

In de systematiek vinden we de kamhoenders terug bij de Hoendervogels of Galliformes, in de familie der Fazantachtigen of Phasianidae. Ze behoren alle tot het geslacht *Gallus*, dat vier soorten omvat:

1. *Gallus gallus* of het Rode Kamhoen, dat het grootste verspreidingsgebied heeft. We vinden het van Pakistan over Nepal, India, Birma, Vietnam tot zuidwest China in het noorden. Verder komt het ook meer zuidwaarts voor in Thailand, Maleisie, Singapore en op Sumatra, Java, Bali en Lombok.
2. *Gallus soneratii* of het Sonnerathoentje, wordt aangetroffen in het zuidelijk deel van India.
3. *Gallus lafayetii* of het Lafayettehoentje leeft enkel op het eiland Sri Lanka (het voormalige Ceylon) en
4. *Gallus varius* of het Groene Javahoentje vinden we op Java, Bali en Lombok en een reeks andere eilanden van het Soenda archipel.

Al deze kamhoenders hebben de houding en het gedrag van fazanten. Het meest opvallende kenmerk van het geslacht *Gallus* is dat de hanen op de kop en onder de keel opvallende vlezige aanhangsels dragen ('kam' en 'lellen') die bij de hennen echter nauwelijks te zien zijn.

Bij de hanen bevat de staart één paar opvallende sikkelveren en hij wordt opvallend laag gehouden. Vooral de halsveren zijn bijzonder kleurrijk. De hennetjes zijn veel minder opvallend en bezitten een typische bruine schutkleur.

1. Van het Rode Kamhoen zijn vijf ondersoorten beschreven die echter onderling heel wat gelijkenis vertonen. De hanen hebben een diepgetande rode kam en de voornaamste veerkleuren zijn zwart voor het lichaam en oranjegeel tot rood voor de halsveren en de achterrug. De hennetjes zijn donkerbruin op de rug en roze op de borst met een oranjegele nekveertekening.
2. Bij het Sonnerathoen valt vooral het halsbehang van de hanen op. De lange grijze nekveren bezitten naar hun uiteinde toe lakplaatjes die wit tot oranje gekleurd zijn. De kam is hoog en ondiep getand. De hennetjes hebben een bruine rugkleur en een mooie geschelpte wit-bruine borsttekening.
3. Het meest opvallende aan de haan van het Lafayettehoen is de grote ovale zwakgetande kam met een helgele vlam erin. Merkwaardig is dat deze soort midden tussen de twee kinlellen soms een klein derde keelelletje draagt. De lichaamskleur is geel, oranje en blauw. De hennetjes zijn op de rug wat lichter bruin gekleurd, maar hebben een duidelijke bloktekening op de vleugels, terwijl de borst wit is met een fijne zwarte tekening.
4. De haan van het Groene Javahoen heeft dan weer een grote ongetande kam en slechts één grote keel. Kam en keel zijn roze-rood, blauw en geel gekleurd. Het lichaam van de haan is overwegend zwart en groen van kleur. De hennetjes vallen op door hun slanke bouw en kaneelbruine lichaamskleur.

Het is een regelrechte belediging te stellen dat deze prachtige dieren op doodgewone kippen zouden lijken. Wel is het zo dat we bij de hedendaagse kippenrassen - de afstammelingen van onze rode kamhoenders dus - een aantal vormen en kleuren aantreffen die aan hun verre voorouders herinneren, wat volkomen normaal is.

Toch zijn er een aantal belangrijke verschillen tussen de wilde kamhoenders en hun moderne afgietsels. Een daarvan is dat de hanen van het Rode Kamhoen en het Sonnerathoen een dubbele rui kennen. Tijdens de zomermaanden verliezen ze hun opvallend halsbehang en vervangen dit door bescheiden zwart gekleurde, korte nekveren. We spreken hier van een zogenaamde eclips-rui, die wij ook bij eendensoorten terugvinden. Het uitblijven van eclips-rui bij een dier wijst er welhaast zeker op dat het 'kippenbloed' bezit, aangezien een dergelijk overgangskleed bij tamme kippenrassen nooit aangetroffen wordt.

Het is jammer dat de liefhebbers van tamme hoenderrassen onvoldoende weten van welke wilde fazantachtigen hun lievelingen afstammen, temeer daar nogal wat naslagwerken foutieve informatie hierover verschaffen. Een stelletje Rode Kamhoenders zou voor hen ongetwijfeld een waardevolle aanvulling van hun collectie zijn. Deze dieren zijn trouwens erg interessant om te houden omwille van hun heel typisch gedrag en mits de nodige verzorging helemaal niet zo moeilijk te kweken. Anderzijds is het het betreuenswaardig dat er in de bestaande fazantencollecties van zoo's en vogelparken en bij particulieren steeds minder wilde kamhoenders aangetroffen worden. Als we ergens toch eens een stelletje ontmoeten, zijn ze vaak van een erg dubieuze kwaliteit. We weten uit het verleden dat het voortbestaan van een soort of ondersoort vaak te danken is aan het uitwerken van een kweekprogramma met de in beschermd milieu gehouden dieren. Ook hier is er dus voor de ernstige liefhebber nog heel wat werk aan de winkel!

Een aantal mensen uit Nederland, Duitsland en België, die zich bijzonder aan de kamhoenders interesseren hebben zich reeds vele jaren geleden in een werkgroep verenigd. Onder de vleugels van Aviornis International en WPA Benelux houdt deze groep zich bezig met de studie van deze interessante dieren. Vooral de laatste jaren werd er heel wat onderzoek verricht rond vooral het rode kamhoen en werden een aantal misverstanden en onduidelijkheden opgehelderd. De resultaten die door de werkgroep werden bekendgemaakt genieten intussen internationale belangstelling en de groep zelf is nu bekend als de EJFG (European Jungle Fowl Group).

Een belangrijke zorg is het feit dat wij over onvoldoende volièrecapaciteit beschikken om de verschillende vormen (soorten, ondersoorten) kamhoenders in beschermd milieu te bewaren en om te voorkomen dat er opnieuw aanspraken gemaakt moeten worden op dieren uit het wild. Daarom zoeken wij voortdurend mensen met ervaring die bereid zijn om één of meer volieres beschikbaar te stellen om raszuivere dieren te houden. Raszuiver van soort, maar ook van ondersoort. Omdat er zoveel 'rommel' als echte kamhoenders op de markt komt, is het echt geen sinecure het kaf van het koren te scheiden. Het is dan ook verheugend dat het World Pheasant Association in het kader van het Vietnam Project enkele jaren geleden 2,3 Rode Kamhoenders beschikbaar heeft gekregen van de dierentuin van Hanoi. Het betreft hier nakomelingen van in het wild gevangen dieren van de ondersoort *Gallus gallus gallus*. Dit zijn prachtige vogels met grote witte oorschijven. Jammer genoeg blijken deze dieren echter zeer gevoelig te zijn voor ziekten, zodat we er tot nu toe nog niet in geslaagd zijn een behoorlijke populatie in beschermd milieu uit te bouwen.

Gelukkig zijn er in het verleden ook liefhebbers geweest die er zorg voor hebben gedragen dat hun dieren nooit met andere types of met tamme kippen gekruist werden. Op die manier beschikken we ook over een kleine populatie Rode Kamhoenders met rode oorschijven van het type *Gallus gallus jabouillei*.

Met het Sonnerathoen is het minder goed gesteld. DNA-onderzoek heeft uitgemaakt dat al onze dieren kruisingen zijn met rode, misschien wel tamme hoenders. In het UK en in de USA zijn wel een beperkt aantal dieren gevonden die raszuiver zijn en sinds kort zijn er daarvan enkele exemplaren binnen de werkgroep aanwezig.

De kweek met het Lafayettehoen is de laatste jaren dan weer bijzonder succesvol geweest en ook van het Groene Kamhoen is weer kweekmateriaal aanwezig. Er is dus opnieuw hoop voor de toekomst.

Wie meer informatie wil over onze werkgroep of wie wil meewerken aan onze projecten, kan contact opnemen met de auteur op onderstaand adres.

Ludo PINCEEL
Coördinator EJFG 'research & education'
Grootrees 66 B-2460 Kasterlee
Tel/Fax: +.32.(0)14 850345
Email: Ludo.Pinceel@bio.kuleuven.ac.be